

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ**

**КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ТА НАПРЯМІВ
ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 12-441 групи
Спеціальності 292 Міжнародні
економічні відносини
Освітньо-професійної програми
Міжнародні економічні відносини
Тарасова Анастасія В'ячеславівна

Керівник: к.е.н. ст. викладачка
Чмут А. В.
Рецензент керівник відділу продажу
ТОВ «Центр Херсон»
Томілін А.А.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАХОДИ ВИНИКНЕННЯ БІДНОСТІ	6
1.1. Сутність бідності, її види та причини виникнення.....	6
1.2. Бідність, як світова проблема.....	7
1.3. Роль міжнародних неурядових організацій в подоланні бідності.....	12
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ БІДНОСТІ В ЄС ТА УКРАЇНІ	16
2.1. Порівняльний аналіз підходів до оцінки бідності.....	16
2.2. Багатомірний аналіз бідності в країнах ЄС.....	23
2.3. Стан бідності в Україні.....	29
РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ	33
3.1. Напрями подолання бідності в ЄС.....	33
3.2. Удосконалення підходів до подолання бідності в Україні.....	37
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

ВСТУП

Актуальність теми. Як відомо, проблема бідності досить актуальна і набуває значного потенціалу в міру розвитку суспільства. Отже, населення Землі щодня збільшується на 1/4 мільйона. Як ми знаємо, до 1990-х років населення світу зросло вдвічі. Частина, яка живе в найбідніших країнах, становить три чверті всього населення. І хоча чисельність населення в даний час незначно зменшується, його частка в країнах, що розвиваються, зростає набагато швидше, ніж у розвинених країнах. Це в свою чергу призводить до низки глобальних проблем, які потребують вирішення.

Безсумнівно, одна з найпоширеніших проблем сучасних країн - це бідність. Рівень бідності свідчить, зокрема, про ступінь розвитку країни. На жаль, єдиного способу вирішення цієї глобальної проблеми не існує. Адже це слід писати на національному рівні, враховуючи особливості конкретної держави.

Вже IV століття великий давньогрецький мислитель Платон торкнувся стосунків між багатством і бідністю. Однак учень Арістотеля також згадує проблему бідності та багатства. У класичній політичній економії явища бідності та багатства досліджували Адам Сміт, Девід Рікардо, Джон Стюарт Мілл, Томас Мальтус, Роунтрі, Чарльз Бут та Вільям Бут.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вчених, які досліджували проблеми занадто сильну диференціацію доходів, збільшення бідності та зміни рівня життя працювали О.І. Амоші, Антонюк, І.М. Бабака, Н.П. Борецька, Н.С. Власенко, А.Г. Гвелесіані, В.М. Гейця, О.А. Грішник. Робота цих науковців вивчає методологічні підходи до визначення бідності та особливості прояву та наслідків цього явища.

Незважаючи на те, що європейські країни традиційно вважаються соціально благополучними, проблема бідності все ще залишається актуальною для країн Європейського Союзу (ЄС).

Для подолання наслідків економічного спаду і створення умов для стійкого і всеосяжного зростання в ЄС в 2010 р була затверджена нова стратегія європейського економічного розвитку «Європа 2020». Боротьба з бідністю є важливою частиною нової політики - згідно зі стратегією «Європа 2020», однією з п'яти завдань, що стоять перед європейськими країнами, є скорочення до 2020 року на 20 мільйонів чоловік кількості людей, що зазнають ризик знаходження в стані бідності або соціальної виключності.

Для досягнення цієї мети ЄС затвердив два пріоритетних напрямки діяльності: «План з розвитку нових здібностей і збільшення кількості робочих місць» і «Європейська політика проти бідності». Ці заходи повинні сприяти зниженню рівня бідності і соціальної виключності серед цільової групи.

Одним з важливих чинників успіху будь-якої програми або політики є створення системи моніторингу її результативності, що відстежує, в якій мірі досягнуті поставлені програмою мети. Така система моніторингу обов'язково включає в себе показники (індикатори), що відображають зміну ситуації, а також методику збору інформації, необхідної для формування індикаторів. Подібна система була розроблена і реалізована статистичною службою Європейського союзу (Євростатом). Система надає ключову інформацію про рівень і характеристики бідності в цілому в ЄС і в окремих країнах-учасницях. Важливою перевагою даних, що надаються Євростатом, є їх відкритість і доступність як на агрегованому рівні, так і на рівні мікроданих.

Мета роботи: провести компаративний аналіз стану та напрямів подолання бідності в країнах ЄС.

Виходячи з мети ми поставили перед собою такі завдання:

- охарактеризувати сутність бідності, її види та причини виникнення;
- розкрити бідність, як світову проблему;
- визначити роль міжнародних неурядових організацій в подоланні бідності;
- провести порівняльний аналіз підходів до оцінки бідності;
- провести багатомірний аналіз бідності в країнах ЄС;
- охарактеризувати стан бідності в Україні;
- визначити напрями подолання бідності в ЄС;
- розкрити удосконалення підходів до подолання бідності в Україні;

Об’єктом кваліфікаційної роботи є процес аналізу стану та напрямів подолання бідності в країнах ЄС.

Предметом даної кваліфікаційної роботи є теоретичні та практичні засади компаративного аналізу стану та напрямів подолання бідності.

Методи використані у даній роботі: метод аналізу (на основі вибраної літератури), системно-науковий підхід до дослідження; метод аналізу та синтезу; метод індукції та дедукції, метод порівняння тощо.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні положення кваліфікаційної роботи були апробовані на V Усеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання економічного розвитку в сучасних умовах» (м. Херсон 26-27 березня 2020 р). IV Щорічна студентська науково-практична конференція «Сучасна економіка: проблеми та перспективи розвитку» (м. Херсон 10-11 жовтня 2019 р).

Обсяг і структура: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДЧНІ ЗАХОДИ ВИНИКНЕННЯ БІДНОСТІ

1.1. Сутність бідності, її види та причини виникнення

Як відомо, бідність - це проблема, що характеризується браком певних засобів, певного часу, нездатністю підтримувати належний рівень життя в певному суспільстві. Зокрема, це означає, що відповідні верстви населення не можуть повноцінно харчуватися, одягатися, оплачувати житло, лікуватися, відпочивати, навчатися чи навчати своїх дітей.

Іншим визначенням бідності є нездатність задовольнити фізичні, культурні та соціальні потреби людини.

Єдина різниця між цими визначеннями, зокрема, полягає в тому, що, згідно з першим, бідні - це люди, багатство яких нижче середнього. А для інших - тих, рівень життя яких нижчий за певний так званий мінімальний рівень.

Однак, згідно з класифікацією ООН, є чотири фактори бідності.

1. Короткий термін життя.
2. Низька професійна освіта;
3. Позбавлення економічної бази повсякденного життя: питна вода, медичне обслуговування, якісне харчування;
4. Віддаленість від суспільного життя.

Крім того, існує загальна бідність, тобто бідність у світі, а також бідність у певній країні.

Слід зазначити, що бідність - це так зване багате явище, яке включає такі форми: об'єктивну та суб'єктивну, тобто абсолютну та відносну.

Отже, об'єктивна бідність характеризується певними стандартами доходів і доходів, встановленими в країні, а також можливістю

досягнення різноманітності. Тоді як суб'єктивну бідність називають відповідно до оцінки кожної людини з її становища в країні. Зрештою, бідний - це той, хто відноситься до цієї групи людей.

Слід зазначити, що поділ бідності на абсолютну та відносну є досить суперечливим. Тому що не існує єдиного стандарту для вимірювання бідності у всіх країнах. Тому бідні в розвинених країнах вважатимуться багатими в країнах, що розвиваються. Наприклад, ви можете звернути увагу на США або Швейцарію. Бідні люди, які отримують державну допомогу в цих країнах, вважатимуться багатими в будь-якій країні, що розвивається [1, с. 308].

Постійна (довгострокова) та тимчасова (короткострокова) бідність водночас характеризуються наполегливістю.

Таким чином, постійна бідність означає постійно низький рівень життя. Це означає, що певній родині чи окремій особі неможливо самостійно подолати відповідні матеріальні проблеми.

Тоді як тимчасова бідність характеризується непередбачуваним негайним зниженням рівня життя. Слід зазначити, що причинами тимчасової бідності можуть бути, наприклад, різке зростання цін порівняно з низькими доходами, політичні зміни, а також стихійні лиха.

1.2. Бідність, як світова проблема

Як відомо, визначити рівень бідності в будь-якій країні можна за певною межею бідності. Зокрема, це відношення доходу на душу населення до рівня життя. Тобто, зв'язок між споживчим кошиком та встановленими нормами споживання.

Слід зазначити, що існує два способи вимірювання межі бідності: нормативний та відносний.

Таким чином, нормативний метод передбачає належну увагу до певних норм та стандартів суспільства. Зокрема, таким чином

визначається рівень життя для визначення бідності. Цей рівень прожиткового мінімуму включає витрати на харчування, догляд за дитиною, оплату послуг, відпочинок, а також інші послуги чи товари, що забезпечують населення своїми соціальними потребами [3, с. 91].

Здається очевидним, що рівень життя не є стабільною величиною. Зрештою, це змінюється залежно від певних соціально-економічних змін у суспільстві, таких як зміна фінансового становища порівняно зі зміною рівня реального доходу. Однак споживчий кошик дещо відрізняється для людей залежно від віку, статі, сімейного стану, стану здоров'я, місця проживання.

Досить багато країн приділяють багато уваги визначенню рівня життя. Наприклад, у Люксембурзі, США, група експертів працює над покращенням цієї межі бідності. Загальновідомо, що бідні - це ті, чий доходи нижчі за рівень життя.

Слід зазначити, що межу бідності можна визначити порівняно набагато простіше. Таким чином, згідно з цим методом, ті, чий рівень доходів не перевищує середнього доходу в країні, є бідними. Як відомо, у світовій практиці існує межа бідності 35-50% [4, с. 106].

На додаток до вищезазначених критеріїв для вимірювання бідності існують й інші критерії, які визначають бідних серед усього населення, розробляють конкретні заходи допомоги бідним та зупиняють це явище. Це, зокрема, структурно-витратні, ресурсні, системні, а також суб'єктивні критерії.

Слід зазначити, що критерій структурних витрат застосовується до незаможних верств населення, до тих сімей, у яких витрати на життєво важливі товари та послуги перевищують відсоток, т.зв. Крім того, такі витрати заздалегідь називаються витратами на прожитковий мінімум. Якщо витрати на їжу становлять понад 60% усіх витрат, така сім'я вважається бідною. А інші важливі витрати вважаються витратами на життя.

Слід зазначити, що основний критерій ґрунтується на економічній здатності держави забезпечити певний прожитковий мінімум для своїх громадян. Таким чином, якщо існує велика різниця між прожитковим мінімумом та економічними можливостями держави забезпечити його, тоді існування неможливо врятувати взагалі. Ці інструменти потрібні лише для підтримки належних соціальних зв'язків людини, а також для забезпечення фізичного виживання [5, с. 77].

Водночас системний критерій може визначити бідних з точки зору доходів та функціонування соціальної сфери: науки, освіти, охорони здоров'я. Тому з цього визначення видається зрозумілим, що воно не поширюється на конкретну людину чи сім'ю, а може стосуватися лише певної групи людей. Це може бути, зокрема, населення регіону, району, міста чи країни. Прикладом цього критерію є індекс людського розвитку, який розраховується на основі середньої тривалості життя, рівня освіченості населення та його обсягу.

Отже, можна зробити висновок, що за цим критерієм бідними можуть бути не лише сім'ї чи окремі особи. Це явище може охопити більшу кількість населення: регіони, райони, міста.

Суб'єктивні критерії відображають сприйняття населення власною державою. Крім того, результати оцінки бідності за суб'єктивними критеріями є досить важливими для прогнозування соціальної напруженості в суспільстві [1, с. 607].

Зокрема, до статистичних характеристик бідності відносять її рівень та глибину.

Як відомо, рівень бідності (P) – це визначена кількість сімей, дохід яких є нижчим за відповідну зазначену межу бідності. Зокрема, рівень бідності визначається за формулою:

$$P = \frac{Q}{n} \times 100\% \quad (1)$$

Де Q – кількість сімей яких відносять до бідних згідно з будь-яким із критеріїв.

n - кількість усіх сімей [6, с. 211].

Даний показник показує поширення бідності, але не показує рівень зубожіння. На скільки дана сім'я є бідною. Вона може жити у злиднях, або лише наближатися до межі бідних. Для того щоб розмежовувати дані поняття був введений такий показник, як глибина бідності (H).

$$H = \frac{\sum \frac{Z-Y_i}{Z}}{n} \quad (2)$$

Де, Z – межа бідності

Y – доходи сімей, яких віднесли до бідних [6, с. 43].

Не можливо описувати бідність і не згадати про найнижчі верстви суспільства. Звичайно, виділення таких людей у «соціальне дно» є умовним. Однак, спільною ознакою у цих групах є те, що люди є в основному відкинуті суспільством, позбавлені ресурсів, а також втратили елементарні навички та цінності соціуму. Проте, безхатченки мають також певні свої особливості за якими їх і класифікують у відповідну групу.

Так, основною ознакою «злиденних» є саме прохання милостині у зв'язку із падінням рівня доходу або його втратою при відсутності допомоги з будь – якої сторони та неможливістю займатись трудовою діяльністю .

Зокрема, вважають саме тих осіб, які не мають визначеного місця проживання. Таким чином, відсутність «даху» над головою і є однією з основних ознакою, за якою класифікують дану групу.

До того ж, безхатченками стають внаслідок алкоголізму, схильності до азартних ігор, звільнення з місць позбавлення волі, конфлікту у сім'ї тощо. Як відомо, дана група людей переважно живе на вокзалах та у підвалах. На сьогоднішній день досить поширеною причиною втрати майна є саме взяття кредиту під заставу майна і, у

випадку неплатоспроможності, кредитор насильно віднімає житло у боржника.

Більше того, поширені також групи «безпритульних дітей». У дані групи входять лише діти віком від 6 до 17 років. Зокрема, це і є основною ознакою даної групи.

Виділяють дві основні причини формування групи безпритульних дітей. Так, до першої відносяться діти, які втікають зі своїх домівок через несприятливі сімейні обставини. Це, зокрема: алкоголізм, наркоманія батьків чи жорстоке поводження з дітьми. Тоді як друга причина – це втрата батьків (смерть чи ув'язнення), або ж відмова батьків від своїх дітей [7, с. 38].

До, так званих, нижчих верств суспільства належать також вуличні повії. Зокрема, вони відрізняються характером своєї діяльності. Так, їх мінімальний вік складає 14 років, що говорить про існування дитячої проституції. Як відомо, головними причинами за якими характеризується дана група є саме алкоголізм, наркоманія, а також кримінальна діяльність.

Разом з тим, аналіз доводить що чоловіків більше входить до «соціального дна», ніж жінок. Це, зокрема, дві третини чоловіки та одна третина жінок. До того ж, більша половина з них віком від 20 до 50 років. Як відомо, середній вік безхатченків становить близько 45 років [8, с. 178].

На рахунок освіти даних осіб, то можна сказати, що більшість жебраків та безхатченків мають середню або середньо-фахову освіту. Разом з тим, близько 6% мають вищу освіту.

Слід зазначити, що найважливішою причиною, яка доводить до зубожіння та відношення до «соціального дна» є саме втрата роботи.

Таким чином, була визначена частина населення, які є найбільш схильними до потрапляння до даної групи «соціального дна». Зокрема, до них належать: самотні люди похилого віку (72%), пенсіонери(61%),

інваліди (63%), багатодітні родини (54%), безробітні (53%), матері-одиночки (49%), біженці (44%), переселенці (31%). Адже у них мінімальні шанси вирости по соціальній драбині. Тому що такі шанси мають уже ті, хто зайняв відповідні позиції в суспільстві.

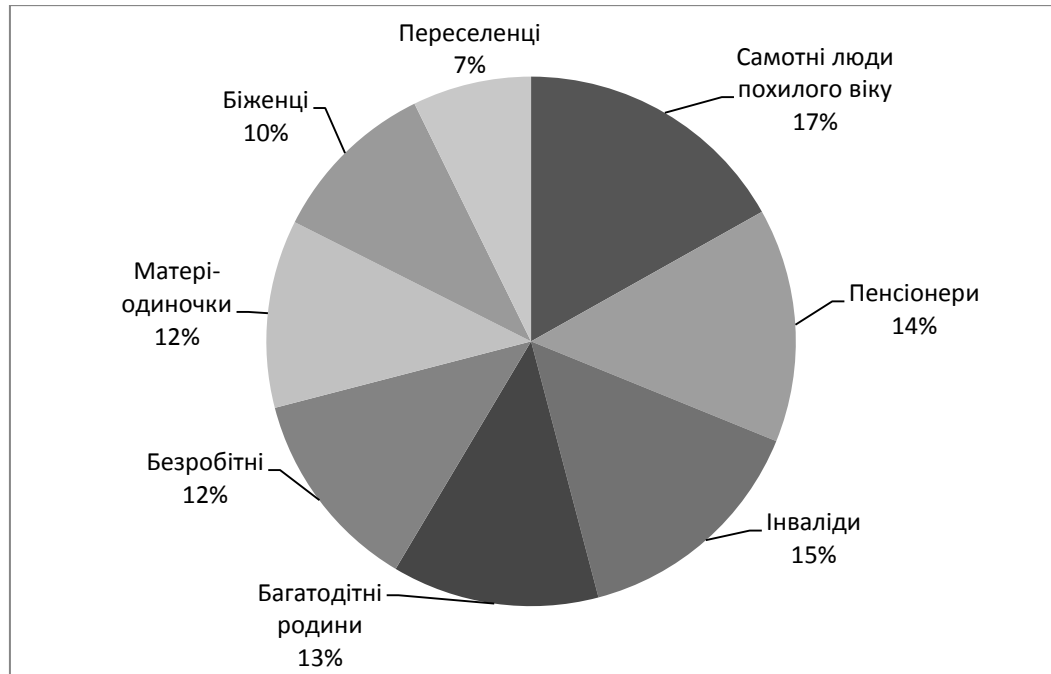

Рис. 1.1. Найбільш схильні до потрапляння до «соціального дна».

Джерело: складено автором на основі [9, с. 83].

На сьогоднішній день загроза зuboжіння є практично у всього населення, навіть заможних соціально-професійних верств населення. Так, соціальне дно вже поглинає селян, вчителів, науковців, низько-кваліфікованих робітників, а також творчу інтелігенцію.

Головним механізмом, який до цього призводить є економічні реформи, які не ефективно проводяться, кримінальний світ, а також неспроможність держави захистити своїх громадян.

1.3. Роль міжнародних неурядових організацій в подоланні бідності

За останній час світову громадськість все більше турбує проблема бідності. Проблеми бідності, голоду і нерівності масштабні, вони вимагають негайного вирішення і ставлять під питання виживання мільйонів людей. Універсального рішення цієї проблеми знайти неможливо. Викорінення бідності та голоду, забезпечення більш справедливого розподілу доходів та розвиток людських ресурсів є ключовими проблемами. Усі країни несуть спільну відповідальність за боротьбу з бідністю.

З 1997 по 2006 рік було проведено перше Десятиріччя Організації Об'єднаних Націй по боротьбі з бідністю. У деяких регіонах був досягнутий прогрес в справі скорочення масштабів убогості, але потрібно відзначити, що цей прогрес досягається нерівномірно і число людей, що живуть в умовах убогості, в деяких країнах світу продовжує збільшуватися (наприклад, в країнах Африки на південь від Сахари).

Саме тому 19 грудня 2007 року Генеральна Асамблея проголосила друге Десятиліття Організації Об'єднаних Націй по боротьбі з бідністю (2008-2017 роки).

Партнерами ООН по цілям розвитку є такі міжнародні організації, як ВООЗ (Всесвітня Організація Охорони Здоров'я), МВФ (Міжнародний Валютний Фонд), МОП (Міжнародна Організація Праці), ФАО (Продовольча і сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй), ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) і багато інших.

Також ще існує організація, яка займається проблемами бідності та злиднів в світі - Світовий банк.

Група Світового банку - це найважливіше джерело фінансової і технічної допомоги, що надається країнам, що розвиваються світу. Мета діяльності Групи полягає в ліквідації крайньої убогості і сприяння загальному процвітанню.

За даними Світового банку, за останні 30 років скоротилася кількість людей, що живуть у крайній бідності.

У квітня 2013 року Світовий банк поставив за мету ліквідувати крайню бідність за одне покоління, тобто скоротити її масштаби до 3 відсотків до 2030 року. Збір даних в цій області допомагає оцінювати ефективність ініціатив, а також сприяти державам при проведенні їх програм з урахуванням мінливої економічної обстановки.

Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року переслідує завдання нікого не залишити позаду і охопити в першу чергу найбільш нужденних. Її реалізація вимагає безпрецедентних зусиль, спрямованих на зміцнення сталого, інклюзивного та збалансованого економічного зростання, що здійснюються в поєднанні з програмами по забезпеченню гідної праці, соціальної інтеграції, боротьбі з нерівністю, підвищенням продуктивності та створення сприятливих для розвитку умов в цілому. Ліквідація бідності у всіх її формах є глобальним викликом, що вимагає колективних дій.

Незважаючи на прогрес у справі ліквідації убогості, в своєму русі по шляху до сталого розвитку кожна країна стикається з особливими труднощами, включаючи найбільш вразливі країни, країни Африки, найменш розвинені країни, країни, що розвиваються, які не мають виходу до моря, малі острівні держави, що розвиваються, країни, що знаходяться в стані конфлікту і переживають постконфліктний період, а також багато країн із середнім рівнем доходу. У зв'язку з цим Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію A / RES / 72/233, якою проголошувалося третє десятиліття Організації Об'єднаних Націй по боротьбі з бідністю (2018-2027 роки), для збереження темпів, заданих в ході другого Десятиліття (2008-2017 роки), і для ефективного і скоординованого вирішення завдань в області розвитку, що стосуються ліквідації бідності, і в тому числі цілей в галузі сталого розвитку.

В рамках системи ООН Відділ соціальної політики та розвитку, що входить до Департаменту з економічних і соціальних питань, сприяє зміцненню міжнародного співробітництва в інтересах соціального розвитку, в контексті всеосяжного і докладного огляду зобов'язань і політики щодо дій з боку урядів, міжурядових та неурядових організацій, передбачених Копенгагенської декларації про соціальному розвитку і Програмою дій Всесвітньої зустрічі на вищому рівні в інтересах соціального розвитку.

22 грудня 1992 року Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 47/196, що проголосила 17 грудня Міжнародним днем боротьби за ліквідацію злиднів.

Історія Міжнародного дня боротьби з бідністю нерозривно пов'язана з 17 жовтня 1987 р. Того дня понад 100 000 людей зібралися на паризькій площі Трокадеро, де в 1948 р. Була підписана Загальна декларація прав людини, на честь жертв крайня бідність, насильство та голод. Присутні заявили, що бідність є порушенням прав людини, і підтвердили необхідність спільної роботи для забезпечення дотримання цих прав. Відповідні заяви написані на пам'ятному камені, який був відкритий того дня. Відтоді люди різного шару життя, релігії та походження збираються щороку 17 жовтня, щоб підтвердити свою позицію та продемонструвати солідарність із бідними.

РОЗДІЛ 2

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ БІДНОСТІ В ЄС ТА В УКРАЇНІ

2.1. Порівняльний аналіз підходів до оцінки бідності

Розвиток суспільства і оцінка людини в ньому накладає відбиток на вивчення такого явища як бідність. Бідність можна визначати у вузькому і широкому значенні. При вузькому підході до визначення бідності в розгляд беруться тільки матеріальні нестатки (депривації). Широке визначення бідності стало неминучим результатом досліджень цього феномена, тому що бідність є результат економічних, політичних і соціальних процесів, які взаємодіють і часто взаємопідсилюють один одного, посилюючи позбавлення і труднощі, які терплять найбідніші. Від вибору того, що розуміється під бідністю, залежить вибір політичних інструментів, які можуть бути використані в рішенні задач по скороченню бідності.

Таблиця 2.1.

Підходи до виміру бідності

1	2	3	4
Підхід	Визначення	Одиниця аналізу	Основні труднощі у вимірі
Грошовий	Бідність - відсутність в споживанні (або доходу) по відношенню до деякої межі бідності.	Ідеальний варіант - індивід, але на практиці - домогосподарство.	Необхідність прив'язки до зовнішнього оцінювання експерта.

Продовження таблиці 2.1.

1	2	3	4
Через можливості	Бідність – відсутність можливостей, тобто можливості довго жити, добре харчуватися, бути здоровим, грамотним, і цінність життєвого рівня полягає саме в самому житті.	Індивід.	Неможливість визначити список можливостей для оцінки через багатоаспектність підходу.
Через соціальну ексклюзію	Бідність - недолік матеріальних засобів і нездатність успішно брати участь в економічній, соціальній і культурного життя, а також, по ряду характеристик відчуження і дистанціювання від основного ходу суспільного життя.	Індивіди або групи, близькі один одному в своїх спільнотах або суспільстві в цілому.	Проблеми з багатомірністю і динамікою процесів в суспільстві.
Через участь бідних	Бідність - це безліч проблем, які не обмежуються тільки низьким доходом. Бідність - відсутність основоположної свободи дій і вибору, які більш забезпечені люди приймають за природну даність.	Групи або індивіди в рамках цих груп.	Як співмірні думки людей? Наскільки представницькі погляди?
Комплексний	Бідність - це не тільки недостатній дохід або споживання, але і недостатній рівень здоров'я, харчування та освіти, брак соціальних зв'язків, незахищеність, низька самооцінка і безпорадність.	Домогосподарство або індивід.	Все вищезазначене.

Джерело: складено автором на основі [10].

В рамках грошового підходу більшість дослідників в якості показника оцінки бідності пропонують використовувати споживання, а не дохід, тому що споживання:

- тісно пов'язане з наявністю достатніх коштів для задоволення основних потреб;
- легше виміряти, ніж дохід, наприклад, у випадку значної ролі неформального сектора, або коли дохід не має грошового вираження.
- краще відображає фактичні стандарти рівня життя домогосподарств і можливість задоволення своїх потреб, наприклад, через доступ домогосподарств до кредитів або заощаджень у випадках значного коливання доходу [11, с. 3-6].

Використання критерію доходу для оцінки бідності дозволяє розрізняти джерела доходів і можливості сім'ї в грошовому вираженні. Таким чином, дохід і споживання відображають різні аспекти бідності.

Права на дохід можуть належати тільки індивідам. В якості одиниці аналізу, як правило, вибирається домогосподарство, так як вважається, що багато хто з людей з нульовим заявленим доходом мають у своєму розпорядженні певні ресурси. Поправка на склад домогосподарства вноситься для того, щоб доходи або витрати домогосподарства могли служити достовірним показником їхнього добробуту. Економія від масштабу виникає з багатьох причин, наприклад, завдяки спільному несення певних витрат.

Економія від масштабу обчислюється шляхом внесення зміни в змінну розміру домогосподарства з отриманням нової змінної, званої еквівалентним розміром домогосподарства. При введенні шкали еквівалентності зазвичай приймається в розрахунок, як вікова структура домогосподарства, так і кількість членів сім'ї [12, с. 332]. ОЕСР представляє великий клас шкал еквівалентності, що визначаються двома параметрами, описується формулою:

$$\text{Еквівалентний розмір} = (\text{дорослі} + \alpha * \text{діти})^\theta \quad (3)$$

де компонент дорослі відображає кількість дорослих членів домогосподарства, компонент діти означає кількість дітей не старші 15 років, а α і θ - параметри від 0 до 1. Чим вище θ , тим менше економія від масштабу. чим нижче α , тим меншу вагу надається споживання благ дітьми. Спрощений (з одним параметром) варіант цієї шкали допускає зміну лише розміру домогосподарства:

$$\text{Еквівалентний розмір} = (\text{розмір домогосподарства})^\theta \quad (4)$$

Не існує єдиного, загальноприйнятого методу оцінки шкал еквівалентності. Грошовий підхід є ортодоксальним і найбільш впливовим при проведенні економічних досліджень бідності.

Підхід через можливості, запропонований А. Сенном, позначив нове розуміння бідності. Підставами для такого підходу є наступні положення:

- позбавлення є за своєю суттю важливими (на відміну від низького доходу, який володіє лише інструментальним значенням);
- брак можливостей - а, отже, і реальна бідність - залежить не тільки від низького доходу (дохід - не єдиний фактор, що генерує можливості);
- інструментальна залежність між низьким доходом і низьким рівнем можливостей не однакова в різних спільнотах і навіть в різних сім'ях і у різних індивідуумів (вплив доходу на рівень можливостей залежить від умов і обставин) [13, с. 107].

А. Сіно не визначає список мінімально необхідних можливостей, пояснюючи відсутність чітко визначеного переліку.

Незважаючи на таку позицію А. Сена, дослідниками були зроблені спроби визначити такий список. Найбільш вдалою вважається спроба М. Нассбаум, яка запропонувала список з 10 «характеристик, необхідних для повноцінного життя людини». Ці характеристики розглядаються як універсальний мінімум, який повинен бути наданий урядом своїм громадянам.

Рис. 2.2. 10 характеристик, необхідних для повноцінного життя людини.

Джерело: складено автором, на основі [13, с.17].

Цей список не дозволяє однозначно зрозуміти, що відноситься до мінімально необхідних можливостей. Підхід через можливості розширює розуміння природи і причин бідності за допомогою

переміщення фокусу уваги з коштів на цілі, які людина небезпідставно переслідує, і, відповідно, на волі, що дозволяють досягти цих цілей [14, с. 110].

Концепція соціальної ексклюзії (виключення) була розроблена в розвинених країнах, щоб описати процеси маргіналізації і депривації для надання соціальної допомоги нужденним в рамках своїх товариств.

Професійна зайнятість - це основний шлях отримання доходу, високого соціального статусу і визнання в суспільстві. Відповідно, безробіття - це той пробіл в соціальній позиції, який представляється основною перешкодою для влиття людини в суспільство [15]. М. Кастельс описує процес соціальної ексклюзії наступним чином: «... втрати стабільного зв'язку з місцем роботи, слабкі позиції працівників при укладенні контрактів призводять до більш високого рівня кризових ситуацій в житті їх сімей: тимчасової втрати роботи, особистим криз, хвороб, пристрасті до наркотиків / алкоголю, втрати заощаджень, кредиту. Багато з цих криз пов'язані один одним, породжуючи спіраль соціального виключення, що йде вниз ... » [16, с. 500].

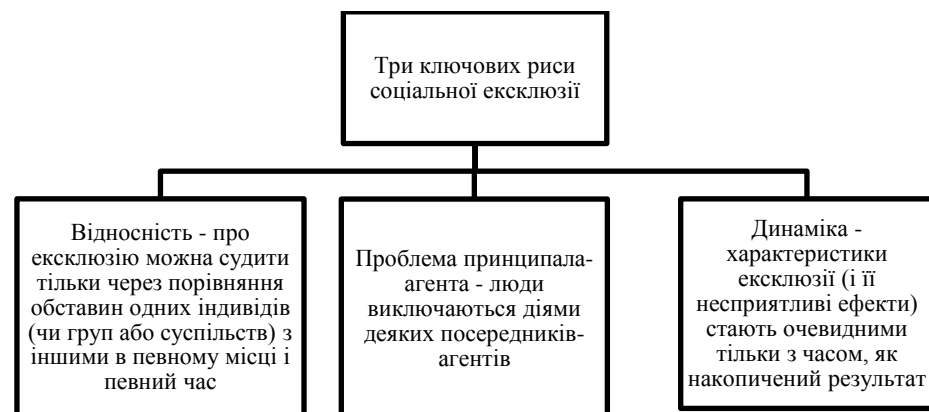

Рис. 2.3. Ключові риси соціальної ексклюзії.

Джерело: складено автором, на основі [16].

Підхід через соціальну ексклюзію забезпечує структуру для створення взаємозв'язків між різними рівнями аналізу і кумулятивними процесами, які підтримують соціальне неблагополуччя в соціальних групах або визначають їх.

Підхід через участь бідних був запропонований Р. Чемберсом з метою, щоб самі бідні люди могли брати участь у визначенні бідності і шляхів щодо її зменшення. А. Корнволль визначає три рівні в цьому підході і пов'язує їх з самовизначенням і повноваженням; збільшенням ефективності програм і акцентом на обов'язкове навчання [17, р. 24].

Світовий Банк при оцінці бідності використовує цей підхід як інструментальний, тобто бідні співпрацюють з пропонованих програм, але не змінюють природу самих програм. Наприклад, дослідження «Голосу незаможних» Д. Нараяна і ін. за класифікацією А. Корнволля відноситься до третього типу.

Д. Нараян і ін. В своєму дослідженні прийшли до наступних висновків:

- бідність - багатовимірна і має велику кількість неекономічних вимірювань;
- бідність завжди специфічна по відношенню до території та соціальної групи; обізнаність про ці особливості є важливою для створення програм, спрямованих на боротьбу з бідністю;
- незважаючи на відмінності між групами і територіями, існує багато спільного для розуміння природи бідності [17].

Основною перевагою даного підходу є те, що він базується на оцінках бідності самими бідними людьми. Хоча, особисті судження про добробут можуть бути неадекватними внаслідок невірної поінформованості та / або з огляду на неспроможність зробити раціональний вибір навіть при наявності всієї необхідної інформації.

Комплексний підхід використовується ОЕСР при дослідженні численних аспектів бідності.

Домогосподарства або індивіди можуть споживати мало і бути вразливими через відсутність активів, неадекватного доходу, поганого здоров'я, освіти або втрати виробничих активів в результаті

несприятливих обставин. Відсутність прав людини або політичних свобод, вразливість і соціальна ексклюзія обмежують людські і політичні можливості, скорочуючи дохід, активи і так далі. Гендерна нерівність зачіпає всі вимірювання бідності, тому що бідність не є гендерно нейтральною. Процеси, які породжують бідність, впливають на чоловіків і жінок по-різному і в різній мірі. Жіноча бідність є більш поширеною і більш жорстокою, ніж чоловіча. Деградація навколишнього середовища, природні катаклізми, будучи, до певної міри, результатом бідності, в більшій мірі впливають на бідних людей [14, с. 38-40].

Оцінка бідності передбачає існування встановленої межі, що розділяє бідних і небідних. Таку кордон називають межею бідності. Вона може бути грошовою або негрошовою. Існує два основних способи визначення межі бідності - відносний і абсолютний. Відносна межа бідності визначається щодо загального розподілу доходу або споживання по країні. Абсолютна межа бідності прив'язується до деяких абсолютним нормам того, на що має розраховувати домогосподарство для задоволення своїх основних потреб. Вважається, що абсолютний підхід до межі бідності створює менше проблем, ніж відносний, і в меншій мірі залежить від ціннісних суджень досліджень.

2.2. Багатомірний аналіз бідності в країнах ЄС

Бідність - це стан, що характеризується відсутністю або недостатністю нагальних ресурсів і можливостей соціальної інтеграції, в першу чергу обмежений доступ до ринків праці та освітніх послуг. Бідність носить багатофакторний характер і є перш за все результатом нестабільності, неоднорідності і диференційованості оплачуваної зайнятості значної частини робочої сили.

Відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу держави-члени і ЄС спільно працюють над завданням скорочення бідності та маргіналізації європейців, підвищенням рівня і якості життя, розвитком людського потенціалу. Європейська Комісія сприяє співробітництву країн, надає інформаційно аналітичну підтримку, здійснює дослідження, розробляє спільні ініціативи, орієнтири і індикатори, спільно з Економічним і соціальним комітетом проводить необхідні консультації і дає висновки.

Для моніторингу прогресу в боротьбі з бідністю та соціальною ізоляцією Рада міністрів ЄС з питань працевлаштування, громадської політики, охорони здоров'я та споживчих справ розробив показник ризику бідності та соціального виключення (AROPE - At risk of poverty or social exclusion). Він визначає чисельність населення, яке зазнає ризику бідності або зазнає серйозні матеріальні нестатки або проживає в домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці. Основні фактори, що впливають на ризик бідності та соціальної виключення: нерівність в доходах, бідність працюючих, довготривале безробіття, соціальні витрати держави, демографічна та соціально-економічна структура суспільства [18].

Безробітні поряд з мігрантами, членами неповних сімей і низькокваліфікованих працівниками найбільш уразливі з точки зору бідності і соціального відчуження.

Рівень безробіття в Європейській Союзі впав до 7.3% в січні 2021. Максимальний рівень сягав 11.5%, а мінімальний 6.5%.

Таблиця 2.2.

Показники безробіття в ЄС

Показник	Значення	Період
Рівень безробіття	7,3%	Січень 2021
Безробіття серед молоді	16,9%	Січень 2021

Джерело: складено автором а основі [19].

Для Європейського союзу характерна нерівномірність соціально-економічного розвитку, що знаходить вираз у відмінностях рівнів і якості життя населення в регіонах.

Істотна різниця спостерігається за параметрами бідності, нерівності та соціальної виключеності, зайнятості та безробіття. Статистична служба Європейського союзу (Євростат) поділяє територію ЄС на регіони відповідно до трирівневої номенклатурою територіальних одиниць статистики (NUTS). У більшості соціально-економічних досліджень застосовується підрозділ територій держав-членів на регіони з населенням від 800 тис. До 3 млн осіб (NUTS level 2). На сьогоднішній день в ЄС 276 регіонів цього рівня. Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург і Мальта не діляться на регіони, в той час як, Німеччина і Сполучене Королівство включають в свій склад відповідно 27, 38 і 40 територіальних одиниць.

Таблиця 2.3.

Частка найбільш нужденних (регіони ЄС, 2019 г.)

ТОП-10		АНТИТОП-10	
Регіон	%,населення	Регіон	%,населення
Аланди (Фінляндія)	0,0	Північно-Східний (Болгарія)	36,4
Наварра (Іспанія)	0,3	Південний Центральний (Болгарія)	33,9
Арагон (Іспанія)	0,5	Північно-Західний (Болгарія)	32,0
Центральна Норрландія (Швеція)	0,7	Південно-Східний (Болгарія)	31,7
Верхній Норрланд (Швеція)	0,7	Північний Центр. (Болгарія)	31,6
Стокгольм (Швеція)	0,7	Південно-Східний (Румунія)	25,8
Східна Швеція (Швеція)	0,9	Центральна Еллада (Греція)	24,1
Західна Швеція (Швеція)	1,0	Північно-Східний (Румунія)	22,4
Кастилія-Ліон (Іспанія)	1,0	Південно-Західний (Болгарія)	22,3
Північна Швеція (Швеція)	1,0	Егейські острови, Крит (Греція)	21,9

Джерело: складено автором, на основі [19].

Дані таблиці свідчать про величезний розрив в рівнях бідності в межах Євросоюзу - розкид показника становить десятки і навіть сотні разів: практично від нуля на острівній Фінляндії до більш ніж третини населення в регіонах Болгарії. Соціальні трансферти (пенсії, допомоги по вагітності та пологах, по безробіттю, у разі виробничого травматизму, через хворобу, а також дитячі та сімейні), основний інструмент ЄС в реалізації політики забезпечення добробуту. Вони грають важливу роль в деяких країнах, допомагаючи скоротити нерівність в доходах, уникнути крайньої бідності і соціальної ізоляції. Судячи з даних таблиці, більшість грецьких, а також іспанських і заморських французьких регіонів з найбільш високим рівнем безробіття не входять до антитоп територій з максимальною часткою найбільш нужденних, що складається, головним чином, з болгарських і румунських земель.

Коефіцієнт Джині є основним індикатором, який використовується для вимірювання нерівності доходів. Він може варіюватися від нуля, що відповідає скоєного рівності (дохід рівномірно розподіляється між усіма членами суспільства) до ста, що відповідає скоєного нерівності (дохід отриманий однією людиною); таким чином, більш низький коефіцієнт Джині відображає більш справедливий розподіл доходів. З 2018 року коефіцієнт Джині для ЄС-28 становив 30,8 (після виплати соціальних трансфертів). Найбільші відмінності в доходах (з коефіцієнтом Джині не менше 35,0) були зафіксовані в Болгарії та Литві. Друга група країн з коефіцієнтом Джині вище середньоєвропейського значення (31,0-34,9) включала Румунію, Іспанію, Латвію, Грецію, Португалію, Естонію, Італію (дані 2018 г.), Кіпр і Сполучене Королівство. З протилежного боку діапазону - Бельгія, Фінляндія, Чеська Республіка, Словенія і Словаччина (менш 27,0).

Таблиця 2.4.

Коефіцієнт Джині для ЄС-28 2017-2020

Країна	2017	2018	2019
ЄС-28	30,6	30,8	30,7
Бельгія	26,1	25,7	25,1
Болгарія	40,2	39,6	40,8
Чехія	24,5	24,0	24,0
Данія	27,6	27,8	27,5
Німеччина	29,1	31,1	29,7
Естонія	31,6	30,6	30,5
Ірландія	30,6	28,9	28,3
Греція	33,4	32,3	31,0
Іспанія	34,1	33,2	33,0
Франція	28,8	28,5	29,2
Хорватія	29,9	29,7	29,2
Італія	32,7	33,4	32,8
Кіпр	30,8	29,1	31,1
Латвія	34,5	35,6	35,2
Австрія	27,9	26,8	27,5
Польща	29,2	27,8	28,5
Португалія	33,5	32,1	31,9
Румунія	33,1	35,1	34,8
Словенія	23,7	23,4	23,9
Словаччина	23,2	20,9	24,8
Фінляндія	25,3	25,9	26,2
Швеція	28,0	27,0	27,6
Ісландія	25,2	23,2	-
Норвегія	26,1	24,8	25,4
Велика Британія	33,1	33,5	-

Джерело: складено автором на основі [19].

Внесок європейських систем соціального забезпечення в рішення проблеми нерівності доходів може бути продемонстрований шляхом порівняння коефіцієнтів Джині до і після виплати соціальних трансфертів, які призвели до зниження нерівності в доходів. Коефіцієнт Джині для доходів (включаючи пенсії) становив до цих трансфертів 51,6

і знизився більш ніж в півтора рази після їх обліку. Вплив пенсій та інших соціальних трансфертів на нерівність доходів було особливо значним в Швеції, Німеччині, Греції та Португалії, де коефіцієнт Джині впав на 26-30 пунктів.

Таблиця 2.5.

Мінімальний розмір оплати праці в ЄС

№	Країна	Заробітня плата
1	Австрія	-
2	Бельгія	1'593.81 €
3	Болгарія	311.89 €
4	Угорщина	487.10 €
5	Німеччина	1'584.00 €
6	Греція	758.33 €
7	Данія	-
8	Ірландія	1'656.20 €
9	Іспанія	1'050.00 €
10	Італія	-
11	Кіпр	-
12	Латвія	430.00 €
13	Литва	607.00 €
14	Люксембург	2'141.99 €
15	Мальта	777.10 €
16	Нідерланди	1'635.60 €
17	Польща	610.79 €
18	Португалія	740.83 €
19	Румунія	466.23 €
20	Словакія	580.00 €
21	Словенія	940.58 €
22	Фінляндія	-
23	Франція	1'539.42 €
24	Хорватія	546.07 €
25	Чеська Республіка	574.62 €
26	Швеція	-
27	Естонія	584.00 €

Джерело: складено автором на основі [19].

Мінімальні розміри заробітної плати в країнах Європи зазвичай визначають законодавством країн і поширюються на всіх або майже всіх працівників в країні. Хоча в різних країнах мінімальний розмір оплати праці встановлений за 1 годину, день, тиждень або місяць роботи, в наступній далі таблиці зроблений перерахунок на мінімальну місячну заробітну плату у 2021 році.

2.3. Стан бідності в Україні

Слід зазначити, що проблема подолання бідності існує в нашій країні давно, як і у всьому світі. Так, в Україні ще від 2001 року реалізується держ програма "Стратегія зменшення бідності". Також уряд нашої країни долучився до програми ООН і її реалізації "Цілі розвитку тисячоліття", в якій на першому місці стоїть боротьба з бідністю [20, с. 81].

На жаль, в даний час в Україні відсутня комплексна система ефективного зменшення бідності. Держава приділяє мало уваги політиці запобігання бідності, а лише її наслідкам.

Зокрема, особливості бідності в Україні проявляються наступним чином:

- Надмірне розшарування соціальної власності.
- Поширеність бідності серед населення працездатного віку.
- Збіднення значної частини населення, яке водночас підтримує відносно високий соціальний статус (рівень освіти, кваліфікація, соціальні зв'язки).
- низький рівень життя, особливо соціальна інфраструктура.

Слід зазначити, що основною ознакою бідності у домашньому суспільстві є те, що в нашій країні існує проблема бідності серед працівників. Працівники мають стабільний дохід, але не можуть вести повноцінне життя.

Динаміка рівня ВВП на душу населення в Україні з 2010 по 2019 рік є позитивною, ВВП у нашій країні зростає з кожним роком.

Крім того, за даними МВФ, Україна зайняла 131 місце із 190 країн за рівнем ВВП на душу населення у 2019 році.

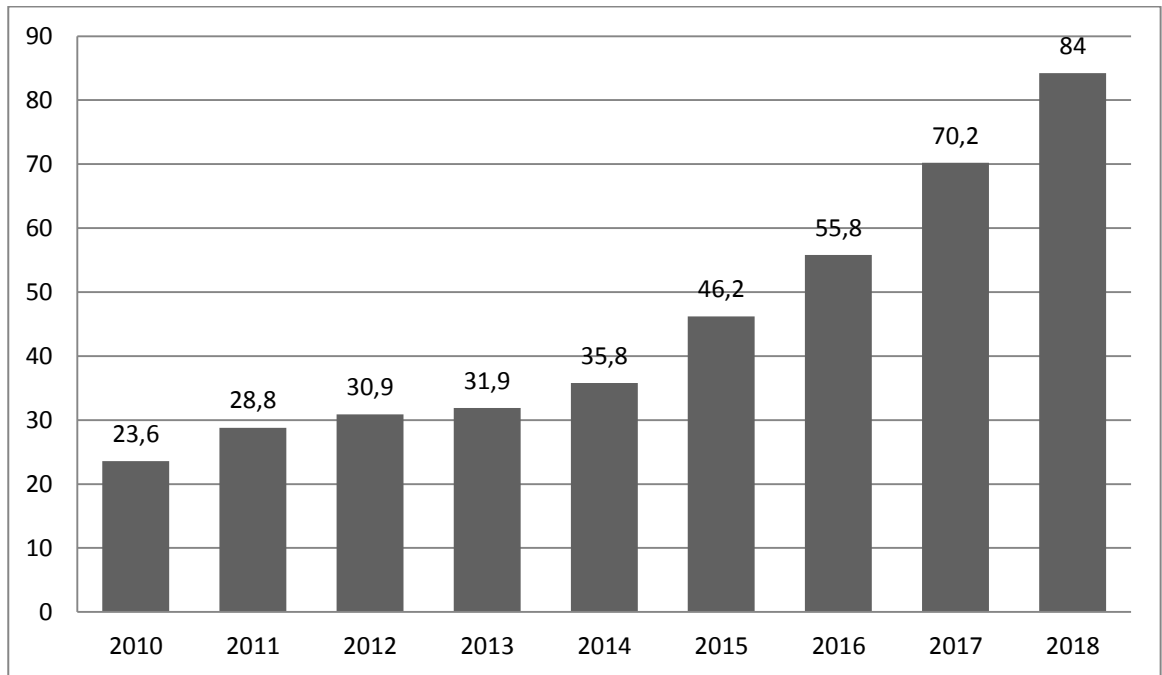

Рис. 2.4. Динаміка ВВП на душу населення в Україні, тис.грн

Джерело: складено автором на основі [22].

Водночас, за результатами вибіркового дослідження життєвих умов населення, у першій половині 2019 року дохід домогосподарства за місяць становив 9 249 грн. Таким чином, рівень доходу виріс за рік на 23,5%, коли інфляція цього періоду становила 12,6%. Отже, приріст доходи майже на 11% перевищують інфляцію, що свідчить про збільшення добробуту домогосподарств.

Слід зазначити, що на цьому етапі, в умовах глобалізації, розрив між «багатими» та «бідними» у світі швидко зростає, Україна не є винятком. За даними Державної служби статистики України, кількість "багатих" людей за перше півріччя 2017 року, тобто відпочивальників, які мають дохід понад 5160 грн, за перше півріччя 2017 року - 12,9%. Доходів нижчих за прожитковий мінімум в першій половині 2017 року було 37,1% домогосподарств, а в 2018 році - 30,5%, нижче офіційного прожиткового мінімуму - 3,5% на одиницю, а в 2019 році їх кількість становила 2,1% [22].

Таблиця 2.6.

Диференціація життєвого рівня населення

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими законодавчо встановленого прожиткового мінімуму:						
млн. осіб	3,2	2,5	1,5	0,9	0,5	0,4
у відсотках до загальної чисельності населення	8,6	6,4	3,8	2,4	1,3	1,1
Чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими фактичного прожиткового мінімуму:						
млн. осіб	6,3	20,2	19,8	13,5	10,6	8,9
у відсотках до загальної чисельності населення	16,7	51,9	51,1	34,9	27,6	23,1
<u>Довідково:</u>						
середньорічний розмір законодавчо встановленого прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць, грн)	1176,0	1227,3	1388,1	1603,7	1744,8	1902,1
середньорічний розмір фактичного прожиткового мінімуму (у середньому на одну особу в місяць, грн)	1357,6	2257,0	2642,4	2941,5	3262,7	3660,9
Квінтільний коефіцієнт диференціації загальних доходів населення, разів	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	2,1
Квінтільний коефіцієнт фондів (по загальних доходах), разів	3,1	3,2	3,0	3,3	3,3	3,5

Джерело: складено автором на основі [22].

Зазначимо, за даними Державної служби статистики України, 800 000 людей є абсолютно бідними. Торік їх було 1,4 мільйона, але на даний момент рівень бідності більший, порівняно з п'ятьма роками тому. Порівняно з 2014 роком коли за межею бідності жило 16,7% населення України, то сьогодні - 32%.

Як відомо, в Україні щомісячна зарплата становить лише 158,38 євро, що менше зарплати, виплаченої в неділю у значній частині країн ЄС, з: Люксембургу (Німеччина) (504,18) 389,38 євро), Нідерландів (388, 47 євро), Франція (371,02 євро), Великобританія (381,41 євро), Іспанія (254,39 євро) та Греція (183,67 євро).

Громадяни, дохід яких нижчий за прожитковий мінімум, за міжнародними критеріями вважаються абсолютно бідними. В Україні дохід нижче офіційного прожиткового мінімуму вважається абсолютною бідністю, хоча у більшості країн не існує поділу цього показника на "офіційний" та "реальний".

Зазначимо, за даними Державної служби статистики України, 800 000 людей є абсолютно бідними. Торік їх було 1,4 мільйона, але на даний момент рівень бідності більший, порівняно з п'ятьма роками тому. Порівняно з 2014 роком коли за межею бідності жило 16,7% населення України, то сьогодні - 32%.

Слід зазначити, що Україна має високий рівень бідності порівняно з країнами ЄС. Однак слід зазначити, що більшість європейських країн вживають різні заходи для подолання бідності.

Подолання бідності заважають такі компоненти нашої економіки, як: вузький ринок товарів і послуг, монополія, корупція тощо. Політика зменшення бідності повинна бути зосереджена на створенні відповідної правової, нормативної бази та сприятливих економічних умов для подолання бідності.

Незважаючи на те, що уряд щороку значно збільшує соціальну допомогу соціально незахищеним верствам населення, система пільг, що діє в Україні, не зменшує рівень розшарування населення, а збільшує. Державна система соціальної допомоги повинна бути реформована та адаптована для виконання своїх функцій та обов'язків.

РОЗДІЛ 3

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ

3.1. Напрями подолання бідності в ЄС

Рада Європи бореться з бідністю шляхом зміцнення соціальної згуртованості та попередження і боротьби з соціальною ізоляцією. Європейська конвенція про захист прав людини, яка гарантує цивільні і політичні права людини, доповнюється Європейською соціальною хартією (ЕСХ), прийнятої в 1961 році і переглянутої в 1996 році, яка в свою чергу гарантує соціальні та економічні права людини. Відповідно до статті 30 Хартії «кожен має право на захист від бідності та соціальної ізоляції».

Серед державних заходів щодо зниження бідності виділяють:

- створення умов для зростання виробництва і, тим самим, для збільшення грошових доходів населення,
- перехід на соціально-орієнтовану ринкову економіку і введення прогресивного податку для більш справедливого розподілу доходів між багатими і бідними,
- підтримання макроекономічної стабільності,
- проведення антиінфляційної політики,
- розробка соціальних програм і механізмів їх реалізації, використання методик перевірки нужденності
- введення безумовного основного доходу,
- контроль економічної імміграції населення з бідніших країн (скорочення імпорту бідності).

Європейська платформа проти бідності та соціальної ексклюзії - це одна з 7 флагманських ініціатив, розроблених Європейським Союзом для досягнення цілей Стратегії «Європа 2020» [23].

Після кризи 2008-2009 рр. проблеми бідності і соціальної ексклюзії в країнах ЄС загострилися. У зв'язку з цим Європейська комісія поставила боротьбу з бідністю в основу порядку денного з економічних, соціальних питань та питань зайнятості в Стратегії «Європа-2020». Глави держав і урядів досягли угоди у встановленні спільної мети, згідно з якою як мінімум 20 млн осіб в Євросоюзі повинні бути виведені з-за межі бідності До 2020 р.

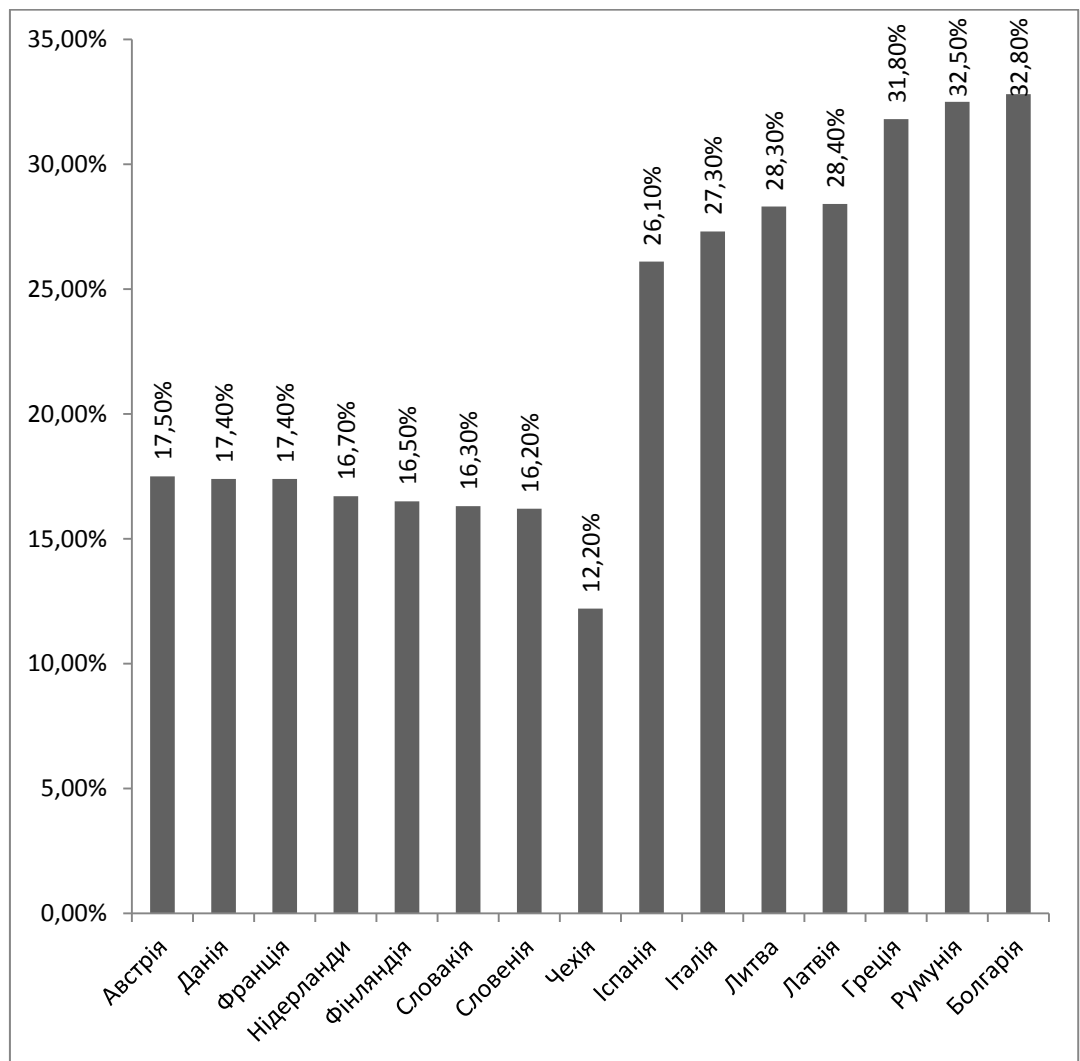

Рис. 3.5. Країни ЄС з найбільшою кількістю бідних за 2018 р.

Джерело: складено автором на основі даних [19].

Проживання за межею бідності або соціальної ізоляції: низькі доходи, значні фінансові тягарі або життя сімей з низьким рівнем доходу. Частка таких громадян у Болгарії становив 32,8%.

За Болгарією слідує Румунія (32,5%), Греція (31,8%), Латвія (28,4%), Литва (28,3%), Італія (27,3%), Іспанія (26,1%): Найнижчі показники бідності в Чехії (12,2%), Словенії (16,2%), Словаччині (16,3%), Фінляндії (16,5%), Нідерландах (16,7%), Данії та Франції (17,4%) В Австрії (17,5%).

Загалом у 2018 році 109,2 мільйона людей, або 21,7% населення ЄС, жили за межею бідності або соціального відчуження.

У 2018 р 109,9 мільйона чоловік піддавалися ризику бідності або соціальної ексклюзії в ЄС-28, що на 6,2 мільйона чоловік нижче рівня 2008 р. Проте, 21,8% населення ЄС залишалося в групі ризику в 2018 р - на 13,8 мільйона осіб більше, ніж передбачалося цільовим показником "Європа 2020". Грошова бідність була найбільш поширеною формою бідності в 2018 р.: 86,0 мільйона чоловік (17,1% населення ЄС) жили в групі ризику бідності після соціальних виплат. Другим найбільш поширеним аспектом бідності була дуже низька інтенсивність праці, від якої страждають 32,4 мільйона чоловік або 8,8% населення ЄС (у віці від 0 до 59 років). Третя форма бідності або соціальної ексклюзії - важкі матеріальні нестатки - торкнулася 29,7 мільйона чоловік в 2017 р або 5,9% населення ЄС. Люди можуть одночасно бути порушені двома або більше формами бідності, але, тим не менш, враховуються тільки один раз для основного показника.

Європейська політика проти бідності та соціальної ексклюзії отримала продовження в рамках напряму соціальна Європа.

Рис. 3.6. Основні чинники стратегії зміцнення економіки «Європа 2020».

Джерело: складено автором на основі даних [23].

Відповідно до звітів Євростату за 2019 рік, в цілому, в ЄС спостерігається позитивна динаміка за всіма поставленими цілями, починаючи з 2015 року. З 2008 року найбільшого прогресу ЄС вдалося досягти в галузі вищої освіти, зайнятості та скорочення викидів парникових газів. Однак, результати по іншим цільовим показникам все ще залишають бажати кращого.

На перспективу 2019-2024 рр. були прийняті шість пріоритетів розвитку ЄС:

1. Європейська «Зелена угода».
2. Європа, придатна для цифрового століття.
3. Економіка для людей.
4. Сильна Європа в світі.
5. Просування європейського способу життя.
6. Новий поштовх до європейської демократії

Найбідніші верстви населення несуть основний тягар економічних і соціальних наслідків пандемії коронавірусу COVID-19. Особливому ризику піддаються ті, хто жив у злиднях ще до початку епідемії, їм необхідна підтримка для задоволення нагальних потреб.

Таким чином, необхідні значні додаткові зусилля для закріплення позитивної тенденції 2015-2019 рр. і скорочення розриву між цільовим і досягнутим рівнем цільового показника Стратегії "Європа 2020" по бідності і соціальної ізоляції в умовах пандемії коронавірусу COVID-19.

3.2. Удосконалення підходів до подолання бідності в Україні

В Україні також проводиться політика подолання бідності. Зокрема, планується підвищити ефективність політики зайнятості; впровадження нових форм надання послуг з працевлаштування населенню та роботодавцям через державну службу; створення загального переліку вакансій з безкоштовним онлайн-доступом та оновленнями в режимі реального часу; сприяння працевлаштуванню молоді та запровадження додаткових стимулів для роботодавців.; поліпшення економічних умов для розвитку самозайнятості тощо.

Таблиця 3.7.

Безробіття населення (за методологією МОП) за віковими групами у 2020 році

	січень-березень		січень-червень		січень-вересень	
	тис. Осіб	у % до роб. сили відповідного віку	тис. Осіб	у % до роб. сили відповідного віку	тис. Осіб	у % до роб. сили відповідного віку
Усе населення віком 15 років і старше	1548,9	8,5	1630,6	9,2	1643,4	9,3
15-70 років	1548,9	8,6	1630,6	9,2	1643,4	9,3
20-64 роки	1495,8	8,5	1584,9	9,1	1595,9	9,2
працездатного віку	1548,6	8,9	1630,1	9,6	1643,0	9,7
за віковими групами						
15-24 роки	195,8	15,5	218,3	18,3	229,4	19,3
25-29 років	164,9	8,2	174,1	8,7	171,5	8,6
30-34 роки	199,3	7,6	202,0	7,9	203,9	8,0
35-39 років	257,5	9,5	271,7	10,3	265,9	10,1
40-49 років	385,9	8,1	424,1	9,1	439,0	9,4
50-59 років	345,2	8,7	339,9	8,7	333,3	8,6
60-70 років	0,3	0,0	0,5	0,1	0,4	0,1
71 рік і старше	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: складено автором на основі[22].

Серед макроекономічних ризиків України можна відзначити ризики, пов'язані зі значними виплатами за державним боргом, які припадають на 2019-2021 роки, та тиском поточних видатків бюджету. Для прискорення зростання економіки країни необхідно створити ринок сільськогосподарських земель; розділити природні монополії в енергетичному секторі; посилити управління державними банками; досягти максимального прогресу у боротьбі з корупцією та забезпечити фінансову стабільність.

Таблиця 3.8.

Державний та гарантований державою борг України з 2009 по 2021 рр. (млн. грн.)

	Загальний борг		Зовнішній борг	Внутрішній борг
на 31.12.2009	316 884,6		211 751,7	105 132,9
на 31.12.2010	432 235,4	36.4%	276 745,6	155 489,8
на 31.12.2011	473 121,6	9.5%	299 413,9	173 707,7
на 31.12.2012	515 510,6	9.0%	308 999,8	206 510,7
на 31.12.2013	584 114,1	13.3%	300 025,4	284 088,7
на 31.12.2014	1 100 564,0	88.4%	611 697,1	488 866,9
на 31.12.2015	1 572 180,2	42.9%	1 042 719,6	529 460,6
на 31.12.2016	1 929 758,7	22.7%	1 240 028,7	689 730,0
на 31.12.2017	2 141 674,4	11.0%	1 374 995,5	766 678,9
на 31.12.2018	2 168 627,1	1.3%	1 397 217,8	771 409,3
на 31.12.2019	1 998 275,4	-7.9%	1 159 221,6	839 053,8
на 31.12.2020	2 551 935,6	27.7%	1 518 934,8	1 033 000,8
на 31.01.2021	2 558 219,9	0.2%	1 506 520,9	1 051 699,0

Джерело: складено автором на основі [24].

Основними причинами появи та поширення бідності є зниження рівня зайнятості, зростання рівня безробіття, низькі зарплати та пенсії, заборгованість із виплати заробітної плати та соціальні виплати, які є суто економічними, відсутність розвиненої системи страхування ризику життя та цільової соціальної допомоги.

Високий рівень заробітної плати може зробити благотворний вплив на економіку в цілому, забезпечуючи високий попит на товари і послуги.

На початку червня в Кабміні анонсували поетапне збільшення мінімальної заробітної плати. Уряд запланував три етапи збільшення мінімальної зарплати на наступний рік. Так, з 1 вересня вона повинна збільшитися до 5000 грн (+277 грн або + 5,9%). З 1 січня 2021 року - до 6000 грн (+1000 грн або + 20%), а з 1 липня 2021 року - до 6500 грн (+500 грн або + 8,3%).

Таблиця 3.9.

Мінімальна заробітна плата в Україні з 2010 по 2021 рр.

Період	Мінімальна з/п місячна(грн)		
з 01.12.2021	6500	500	8.3%
з 01.01.2021 по 30.11.2021	6000	1000	20.0%
з 01.09.2020 по 31.12.2020	5000	277	5.9%
з 01.01.2020 по 31.08.2020	4723	550	13.2%
з 01.01.2019 по 31.12.2019	4173	450	12.1%
з 01.01.2018 по 31.12.2018	3723	523	16.3%
з 01.01.2017 по 31.12.2017	3200	1600	100.0%
з 01.12.2016 по 31.12.2016	1600	150	10.3%
з 01.05.2016 по 30.11.2016	1450	72	5.2%
з 01.01.2016 по 30.04.2016	1378	0	0%
з 01.09.2015 по 31.12.2015	1378	160	13.1%
з 01.01.2015 по 31.08.2015	1218	0	0%
з 01.01.2014 по 31.12.2014	1218	0	0%
з 01.12.2013 по 31.12.2013	1218	71	6.2%
з 01.01.2013 по 30.11.2013	1147	13	1.1%
з 01.12.2012 по 31.12.2012	1134	16	1.4%
з 01.10.2012 по 30.11.2012	1118	16	1.5%
з 01.07.2012 по 30.09.2012	1102	8	0.7%
з 01.04.2012 по 30.06.2012	1094	21	2.0%
з 01.01.2012 по 31.03.2012	1073	69	6.9%
з 01.12.2011 по 31.12.2011	1004	19	1.9%
з 01.10.2011 по 30.11.2011	985	25	2.6%
з 01.04.2011 по 30.09.2011	960	19	2.0%
з 01.01.2011 по 31.03.2011	941	19	2.1%
з 01.12.2010 по 31.12.2010	922	15	1.7%
з 01.10.2010 по 30.11.2010	907	19	2.1%
з 01.07.2010 по 30.09.2010	888	4	0.5%
з 01.04.2010 по 30.06.2010	884	15	1.7%
з 01.01.2010 по 31.03.2010	869	125	16.8%

Джерело: складено автором на основі [24].

За словами прем'єр-міністра, уряд напередодні прийняття даного рішення проаналізувало досвід підвищення рівня мінімальної зарплати в

попередні роки, врахувало його переваги, а також 5 факторів, які доводять необхідність підвищення рівня мінімальної зарплати, а саме: споживчий попит, інфляцію, зайнятість, подолання бідності, нерівність.

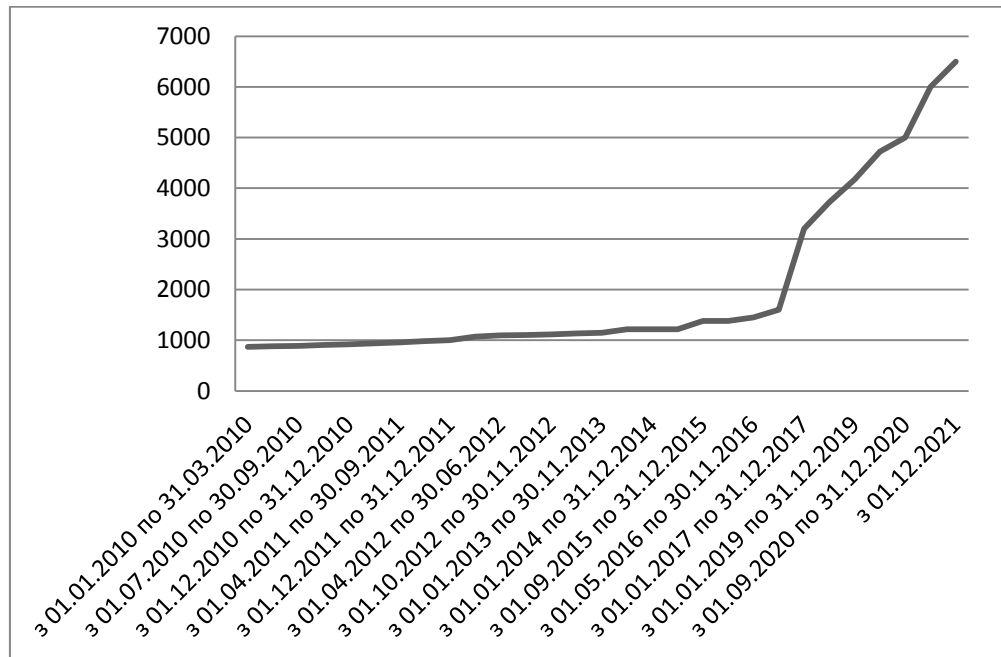

Рис. 3.7. Підвищення мінімальної заробітної плати з 2010 по 2021р.

Джерело: складено автором на основі [24].

Питання подолання бідності в Україні є досить актуальним. Це пов'язано насамперед із європейською інтеграцією. У нашій державі не існує комплексної системи подолання бідності, держава бореться лише з її наслідками. В Україні існує значна прірва між багатим та бідним населенням, і сьогодні рівень бідності значно вищий, ніж 5 років тому. Наша країна має позитивну динаміку зростання ВВП на душу населення, але обсяг ВВП недостатньо високий, як, наприклад, у європейських країнах.

ВИСНОВОК

Отже ми можемо зробити висновок, що бідність - це проблема, яка характеризується певною нестачею фінансування та, зрештою, неможливістю підтримувати гідний рівень життя. Іншими словами, це означає, що відповідні верстви населення не в змозі нормально харчуватися, не одягатися, не платити за житло, не доглядати, не відпочивати.

За результатами відповідного аналізу було визначено ту частину населення, яка найбільш схильна потрапляти до цієї групи "соціального дна". Сюди входять зокрема: самотні літні люди, пенсіонери, інваліди, багатодітні сім'ї, безробітні, самотні матері, біженці, переселенці. Зрештою, вони мають мінімальні шанси на соціальний успіх.

Варто зазначити, що праці сучасних соціологів та економістів демонструють широкий спектр теорій, концепцій та принципів визначення бідності. Отже, термін "бідність" охоплює широкий спектр соціально-економічних ситуацій.

Тому, бідність - це перш за все проблема соціальна і вимагає практичних заходів для її подолання, потребує об'єктивної та багатосторонньої наукової оцінки поширеності бідності в суспільстві шляхом державних та місцевого уряду метою формування покращених методів допомоги населенню та регулювання несправедливого розподілу доходу.

Варто зазначити, що основними причинами появи та поширення бідності є зниження рівня зайнятості, зростання рівня безробіття, низькі зарплати та пенсії, заборгованість із заробітної плати та соціальні виплати, що мають суто економічне підґрунтя, відсутність розвиненої системи страхування ризиків життя та адресна соціальна допомога.

Аналіз багатомірної бідності за критерієм AROPE показав, що поширеність бідності в ЄС досить велика - практично кожен четвертий громадянин ЄС є бідним згідно даною методикою. Показник

многокритеріальної бідності суттєво варіюється в різних країнах ЄС, що в основному пояснюється відмінностями соціально економічного розвитку країн. Найбільшою мірою ризику бідності та соціальної виключності в ЄС схильні діти у віці від 0 до 17 років. Положення людей старшого віку (65+), навпаки, відносно благополучно - індекс бідності AROPE для літніх найменший серед всіх вікових груп. При цьому дані висновки вірні не тільки для ЄС в цілому, але і для більшості країн-учасниць ЄС.

Свою місію в XXI столітті ЄС бачить в забезпеченні безпеки і сприяння економічному і соціальному солідарності європейців. Зростання бідності, ізоляції, нерівності в отриманні доходів та найважливіших соціальних благ можна віднести до основних ризиків, що породжується інтеграцією світового масштабу, що грає дедалі більшу роль в системі викликів безпеки нинішнього століття. Боротьба з бідністю не тільки моральний обов'язок суспільства, а й економічна необхідність.

У сучасній Європі мільйони громадян відчувають злидні й нестатки, і саме такі люди найбільше постраждали в результаті економічної кризи. У фокусі боротьби ЄС з бідністю та соціальною виключеністю - інтеграція довготривалих безробітних, поліпшення доступу молодих людей до зайнятості та професійного навчання, стійке включення мігрантів в ринок праці. Європейське суспільство потребує активної політики в трудовій та освітній сферах з урахуванням руху до низьковуглецевої, ресурсоефективності економіці, структурних трансформацій, технологічних змін та інновацій, модифікації промислового і споживчого попиту.

Високий рівень і якість зайнятості населення забезпечують стабільність індивідуальних доходів, зростання сукупних ресурсів суспільства для виробництва максимальної кількості суспільних благ і їх справедливого розподілу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Макроекономіка. К.: Знання, 2005. 851с.
2. Юрій С.І. Економічна теорія: політична економія. К.: Кондор, 2009. 604с.
3. Тищенко О.В. Трудове право; право соціального забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. Розділ 4 (№3). 119 с.
4. Кулішов В.В. Макроекономіка: основи теорії і практикум: Навчальний посібник. Львів: Магнолія плюс, 2004. 256 с.
5. Міхель Д.О. Використання в Україні європейського досвіду щодо вирішення проблем бідності населення. *Економічний часопис*. 2010. Том 131 (№118). 228 с.
6. Радіонова І.Ф. Макроекономіка: теорія і політика. К.: Таксон, 2004. 348с.
7. Харченко Н. Різноманітність аспектів бідності: спроба соціологічного аналізу. *Журнал «Наукові записки»*. 1999. Том 7. С. 71-75.
8. Борисенко М.І. Особливості бідності в Україні. *Журнал «Молодий вчений»*. 2015. №1(16). С. 173-175.
9. Болотин Б. Розрив в доходах населення: данные мировой статистики. *Економічні науки*. 2005. №7. С. 55-56.
10. Воронкова О. «Подходы к измерению и определению бедности». URL: [//http://podhody-k-opredeleniyu-i-izmereniyu-bednosti.pdf](http://podhody-k-opredeleniyu-i-izmereniyu-bednosti.pdf) (дата звернення 03.03.21).
11. Кудуэль А., Хендшель Й., Уодон К. «Измерение и анализ бедности». URL: [//http://povlibrary.worldbank.org/files/11026_data_ru.pdf](http://povlibrary.worldbank.org/files/11026_data_ru.pdf) (дата звернення 15.03.21).
12. Звернути реформи на благо всіх і кожного. URL: [//http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/Making_Transition_Work_ru.pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/Making_Transition_Work_ru.pdf) (дата звернення 15.03.21).

13. Ruggeri L.C., Saith R., Stewart F. «Does it matter that we don't agree on the definition of poverty? A comparison of four approaches.»
14. Сен А. Розвиток як свобода. М.: Нове видання, 2004. 580 с.
15. Шмидт В.Р. Междисциплинарный подход к проблеме социальной эксклюзии URL: <http://www.msses.ru/win/faculty/socialwork/shmidt-exclusion-2004.doc> (дата звернення 10.03.21).
16. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. М., 2000. 301 с.
17. Narayan D., Patel R., Schafft K., Rademacher A., Koch-Schulte S. «Voices of the poor: Can anyone hear us?»
18. Карцева М. Многомерная бедность в странах ЕС: индекс риска бедности и социальной исключенности AROPE. *Электронный вестник*. 2019. Выпуск № 74. С. 78-81.
19. Офіційний сайт Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/> (дата звернення 18.03.21)
20. Кришень О. Ключові цілі нової соціальної політики країн ЄС: Орієнтир для України. Актуальні проблеми Європейської та Євроатлантичної інтеграції України, К.: Реєстр, 2019. 114 с.
21. Олійник Г. Проблема бідності: соціальний контекст. *Журнал Social Work and Education*. 2017. №2. С. 63-76.
22. Офіційний сайт Державна служба статистики України URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення 16.03.21).
23. Стратегія "Європа 2020" URL: http://dialog.lviv.ua/strategiya_eyvropra_2020_u_tsentri_lyudina (дата звернення 01.03.21).
24. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення 17.03.21).